

Sygn. akt III CSK 189/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 września 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z powództwa M. K.

przeciwko J. M.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 25 września 2019 r.,

skargi kasacyjnej powódki

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 19 stycznia 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny oddalił apelację powódki M. K. od wyroku Sądu Okręgowego oddalającego powództwo wytoczone przez poprzedniczkę prawną powódki A. Z. przeciwko pozwanej J. M. o zobowiązanie do

złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu, w wyniku odwołania darowizny, spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego.

Sąd Okręgowy ustalił m.in.: W dniu 30 października 1995 r. A. Z., która zmarła w toku procesu, darowała swojej wnuczce - pozwanej spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego nr 56, położonego w B. przy ul. G. Do 2001 r. relacje pomiędzy darczyńcą i obdarowaną były bardzo dobre. Następnie A. Z. zerwała kontakty ze swoją córką E. P. i pozwaną. Nie chciała z nimi rozmawiać przez telefon, nie otwierała drzwi, gdy przyjechały do niej, a ponadto zgłaszała na Policji, iż jest nękana przez pozwaną i córkę. Postępowania były umarzane.

Orzeczeniem z dnia 12 listopada 2001 r. u A. Z. stwierdzono znaczny stopień niepełnosprawności o charakterze trwałym, który uzasadniał objęcie jej opieką. W latach 2009-2010 A. Z. korzystała z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w B. (MOPS).

A. Z. składała pozwanej oświadczenia o odwołaniu darowizny z powodu rażącej niewdzięczności oraz wytaczała sprawy o zwrot przedmiotu darowizny w dniu 6 maja 2002 r. i 9 sierpnia 2007 r. Powództwa zostały prawomocnie oddalone.

W 2011 r. stan zdrowia A. Z. uległ znacznemu pogorszeniu. Zdarzały się jej omdlenia i utraty przytomności. W marcu 2011 r. MOPS zwrócił się do pozwanej z prośbą o otwarcie drzwi, gdyż A. Z. nie reagowała na pukanie do drzwi. Pozwana była wówczas w zaawansowanej ciąży i dlatego do miejsca zamieszkania darczyńcy udała się matka pozwanej, ale nie dysponowała kluczami, ponieważ A. Z. nie dała ich pozwanej. Na miejsce wezwano funkcjonariuszy Policji, którzy zamierzali wywarzyć drzwi, ale ostatecznie A. Z. zdecydowała się na ich otwarcie. Wówczas matka pozwanej zaproponowała jej pomoc i opiekę, ale A. Z. odmówiła.

W sierpniu 2011 r., z uwagi na sygnalizowany przez Spółdzielnię Mieszkaniową „G.”, w której zasobach znajduje się darowany pozwanej lokal mieszkalny, problem z bezpiecznym korzystaniem przez A. Z. z urządzeń gazowych, pozwana zakupiła dla niej kuchenkę elektryczną i wówczas w mieszkaniu odcięto gaz.

Ze względu na stan zdrowia A. Z., powódka M. K. przed Sądem Rejonowym w B. zainicjowała postępowanie, w wyniku którego w dniu 23 maja 2011 r. zostało

wydane postanowienie o zezwoleniu na umieszczenie A. Z. w Domu Pomocy Społecznej bez jej zgody. W dniu 1 września 2011 r. A. Z. została umieszczona w Domu Pomocy Społecznej w K. (DPS).

Pozwana nigdy nie mieszkała w darowanym lokalu mieszkalnym, ale regulowała należności związane z korzystaniem z tego mieszkania przez darczyńcę. Często zdarzało się, że A. Z. pozostawiała odkręcony kran, co skutkowało wysokimi rachunkami, sięgającymi ok. 1 600 zł za okres trzech miesięcy.

W dniu 4 października 2011 r. pozwana dokonała otwarcia drzwi do przedmiotowego mieszkania poprzez wyłamanie zamków. Po wejściu do mieszkania stwierdziła, że w kuchni i łazience z kranów lała się woda. Po spisaniu stanu liczników i wymianie zamków pozwana o powyższym poinformowała pisemnie Spółdzielnię Mieszkaniową oraz powódkę za pośrednictwem MOPS-u.

Pozwana dowiedziawszy się, że A. Z. już na stałe pozostanie w DPS, postanowiła wynająć to mieszkanie i w tym celu zaczęła je porządkować oraz pakować rzeczy.

W dniu 10 listopada 2011 r. A. Z., przy pomocy ślusarza, w obecności córki M. K., wnuczki B. K. i aplikanta adwokackiego z Kancelarii Adwokackiej J. P., dokonała otwarcia drzwi wejściowych do tego mieszkania. Po wejściu do mieszkania stwierdzono zmianę konfiguracji i rozmieszczenia mebli oraz spakowane na podłodze rzecz A. Z. Wówczas A. Z. wymieniła zamki w drzwiach wejściowych.

W takim stanie faktycznym, Sąd pierwszej instancji uznał, że skoro oświadczenie o odwołaniu darowizny stanowił pozew, to złożenie go pozwanej należy identyfikować z dniem doręczenia pozwanej odpisu pozwu, co nastąpiło w dniu 18 maja 2012 r. W ocenie Sądu Okręgowego powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie, gdyż zachowanie pozwanej w stosunku do darczyńcy nie stanowiło rażącej niewdzięczności.

Sąd drugiej instancji stwierdził z kolei, że powództwo należało oddalić, ale z uwagi na nieważność odwołania darowizny pozwem, bowiem pełnomocnik, który wniósł pozew nie miał umocowania do odwołania darowizny jako jednostronnej czynności prawnej, a w związku z tym nie było potrzeby dokonania oceny zarzutów

apelacyjnych powódki opartych na przepisach art. 233 § 1 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c. i art. 898 § 1 k.c.

W skardze kasacyjnej powódka zaskarżając wyrok Sądu drugiej instancji w całości zarzuciła naruszenie art. 91 k.p.c. przez przyjęcie, że oświadczenie o odwołaniu darowizny złożone w pozwie przez pełnomocnika procesowego powódki jest nieważne, gdyż pełnomocnictwo nie obejmowało upoważnienia do dokonania czynności materialnoprawnej, tj. złożenia oświadczenia woli, o którym mowa w art. 898 § 1 k.c., w sytuacji gdy umocowanie do dokonania tej czynności wynikało z założenia celowego działania mocodawcy w kierunku wygrania procesu oraz ochrony interesów powódki, a nadto wytoczenie powództwa o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli było uwarunkowane złożeniem oświadczenia woli o odwołaniu darowizny. Powyższe naruszenie prawa procesowego miało wpływ na wynik sprawy, ponieważ stanowiło przyczynę uchylenia się przez Sąd Apelacyjny od rozpoznania podniesionych w apelacji zarzutów naruszenia prawa procesowego oraz błędów w ustaleniach faktycznych.

We wnioskach skarżąca domaga się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stanowisko odnośnie do dopuszczalności kwalifikowania pism procesowych jako zawierających również oświadczenia woli o skutkach prawno-materialnych, należy uznać za ugruntowane w orzecznictwie, przy czym, co oczywiste, nie dotyczy to tych czynności materialnoprawnych, dla których zastrzeżona została forma szczególna pod rygorem nieważności.

W uchwale z dnia 11 września 1997 r., III CZP 39/97 (OSNC 1997, nr 12, poz. 191), Sąd Najwyższy wyjaśnił, że wypowiedzenie najmu lokalu mieszkalnego może nastąpić również przez doręczenie najemcy wniesionego przez pełnomocnika procesowego pozwu o opróżnienie tego lokalu. W innym judykacie, Sąd Najwyższy stwierdził, że wprowadzie przewidziany w art. 91 k.p.c. zakres umocowania z mocy ustawy nie uprawnia pełnomocnika procesowego do złożenia materialnoprawnego oświadczenia o potrąceniu, to jednak oświadczenie woli mocodawcy o udzieleniu pełnomocnictwa do złożenia takiego oświadczenia może być złożone w sposób

dorozumiany (por. wyrok z dnia 20 października 2004 r., I CKN 204/04, OSNC 2005, nr 10, poz. 176).

Podzielając co do zasady powyższy nurt orzeczniczy, należy podkreślić, że nie może on uzasadniać rozszerzającej wykładni skutków pełnomocnictwa procesowego wyznaczonych zakresem określonym w art. 91 k.p.c., zwłaszcza gdy pozew i treść pełnomocnictwa są redagowane przez zawodowego pełnomocnika. Od zawodowego pełnomocnika trzeba wymagać profesjonalizmu w formułowaniu pozwu i pełnomocnictwa w tych przypadkach, gdy pozew, który jest kwalifikowanym pismem procesowym, a jego wniesienie czynnością procesową, ma obejmować także czynność prawną o charakterze materialnym. Wówczas w pozwie należy wyraźnie wyodrębnić elementy wskazujące także na odwołanie darowizny i okoliczności faktyczne, na których jest ono oparte. Natomiast dokument pełnomocnictwa powinien zawierać jednoznaczne umocowanie do dokonania także i tej czynności o skutku materialnoprawnym.

Odwołanie darowizny, o którym stanowi art. 900 k.c. jest oświadczeniem woli o charakterze materialnym i oczywiście, co wynika z art. 95 k.c., może być dokonane przez pełnomocnika. W związku z tym, że forma pisemna oświadczenia o odwołaniu darowizny nie została zastrzeżona pod rygorem nieważności, należy opowiedzieć się za dopuszczalnością potraktowania pozwu o zobowiązanie do zwrotu przedmiotu darowizny jako zawierającego również oświadczenie o jej odwołaniu, z tym że skutek w postaci odwołania darowizny następuje nie w dniu wniesienia pozwu, lecz dopiero z chwilą jego doręczenia pozwanemu. Przepis art. 900 k.c. stanowi bowiem, że odwołanie darowizny następuje przez oświadczenie złożone obdarowanemu. Zgodnie z art. 61 § 1 zd. 1 k.c. oświadczenie woli, które ma być złożone innej osobie, jest złożone z chwilą, gdy doszło do niej w taki sposób, że mogła zapoznać się z jego treścią. Zważywszy na przewidziany w art. 899 § 3 k.c. termin do skutecznego odwołania darowizny, doręczenie pozwu, aby wywarło skutek w postaci odwołania darowizny, musi nastąpić przed upływem roku od dnia, w którym uprawniony do odwołania darowizny dowiedział się o niewdzięczności obdarowanego, tj. o okolicznościach objętych podstawą faktyczną pozwu, na których oparto odwołanie.

Ocena zakresu, czasu trwania i skutków umocowania następuje według treści pełnomocnictwa, a więc przy zastosowaniu dyrektyw językowo -logicznych oraz przepisów prawa cywilnego procesowego (w szczególności art. 91 pkt 1 k.p.c., zgodnie z którym pełnomocnictwo procesowe obejmuje z mocy samego prawa umocowanie do wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych, nie wyłączając powództwa wzajemnego, skargi o wznowienie postępowania i postępowania wywołanego ich wniesieniem, jak również wniesieniem interwencji głównej przeciwko mocodawcy), w tym w szczególności zasad dotyczących wykładni oświadczeń woli (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 23 lutego 2017 r., IV CZ 105/16, nie publ.).

W razie wniesienia przez pełnomocnika pozwu, który ma zawierać również oświadczenie o odwołaniu darowizny, dokument pełnomocnictwa powinien wskazywać na wolę mocodawcy udzielenie umocowania do odwołania darowizny.

Sąd drugiej instancji nie dokonał szczegółowej analizy dołączonego do pozwu dokumentu pełnomocnictwa, w kontekście także okoliczności w jakich zostało udzielone i zakwalifikował to pełnomocnictwo wyłącznie jako mające charakter procesowy. Dołączony do pozwu dokument pełnomocnictwa może budzić wątpliwość przez swoją niejednoznaczność, gdyż został zredagowany przez zawodowego pełnomocnika (na co wskazuje pieczęć firmowa k. 16), zaś w pozwie nie ma wyodrębnionego wyraźnego oświadczenia o odwołaniu darowizny jako przesłanki żądania zwrotu przedmiotu darowizny, ale nie można wyłącznie z tych względów uznać, iż jest to tylko pełnomocnictwo procesowe, tym bardziej, że z uwagi na śmierć mocodawczyni niemożliwe jest uzyskanie od niej informacji co do rzeczywistej woli odnośnie do zakresu udzielonego umocowania.

Dokument pełnomocnictwa z dnia 23 lutego 2012 r. został sformułowany w następujący sposób: „udzielam radcy prawnemu M. M. pełnomocnictwa procesowego do reprezentowania mnie w sprawie o odwołanie darowizny z powodu rażącej niewdzięczności prowadzonej przed Sądem właściwym oraz instancjach właściwych.”

Wprawdzie wskazano w nim na udzielenie pełnomocnictwa procesowego, ale w dalszej części jest mowa o odwołaniu darowizny z powodu

rażącej niewdzięczności. Ten fragment jest adekwatny do oświadczenia materialnoprawnego, jakim jest oświadczenie o odwołaniu darowizny, w następstwie którego można dopiero dochodzić sądownie zwrotu przedmiotu darowizny; w tej sprawie, zobowiązania obdarowanej do złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego. Mając też na względzie wiek darczyńcy, sytuację zdrowotną, należy przyjąć, że jej wolą było udzielenie także umocowania do odwołania darowizny.

Odpis pozwu wniesionego w dniu 2 kwietnia 2012 r. (k. 1), został doręczony pozwanej w dniu 18 maja 2012 r. (k. 99), a zatem przed upływem terminu prekluzyjnego z art. 899 § 3 k.c., skoro odwołanie darowizny dotyczy okoliczności, które miały miejsce w 2011 r.

Z uwagi na błędną wykładnię dokumentu pełnomocnictwa, która stanowiła wyłączną przyczynę oddalenia apelacji powódki, koniecznym stało się uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ponieważ Sąd drugiej instancji nie odniósł się do zarzutów apelacyjnych.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego w oparciu o przepisy art. 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 398²⁰ k.p.c., art. 391 § 1 k.p.c.

aj